

โครงการเสวนาวิชาการ เรื่อง “สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง”
จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน
วันจันทร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ 2555

ณ ห้องประชุมชั้น 4 อาคารปฏิบัติการ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รศ.สมชาย

เรื่องที่จะพูดในวันนี้คือ ตอนนี้อยู่ในสังคมไทยมีเรื่องถกเถียงที่สำคัญคือความขัดแย้งทางการเมือง และท่ามกลางการถกเถียงเรื่องดังกล่าว มีหลายเรื่องที่คุณเหมือนว่าเป็นการถกเถียงแต่หากอ่านกันจริงๆ เราจะพบว่ามันไม่ใช่การเถียง ดังนั้น เรื่องที่จะพูดในวันนี้ที่สำคัญ คือ เราอาจจะต้องถอยกลับมา จากเดิมที่เราเถียงกันแต่ละเรื่องๆ เช่น บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย, ม.112 การถอยออกมายอมรับสิ่งที่เรียกว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในเบื้องต้นเราเริ่มจากเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่บางคนบอกว่าเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง สิ่งผมเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากสิ่งที่เรียกว่า “เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง” เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้สังคมคลี่คลาย หรือออกไปจากปัญหาได้

“แม้ข้าพเจ้าจะไม่เห็นด้วยกับที่ท่านพูด แต่ข้าพเจ้าจะต่อสู้จนตัวตายเพื่อให้ท่านได้มีสิทธิพูด”

วอลแตร์

คำพูดดังกล่าวหมายความว่า แม้อีกฝ่ายจะพูดอะไรที่ผมไม่เห็นด้วย แต่สิ่งที่ผมจะทำคือผมจะปกป้อง และจะทำให้ท่านมีโอกาสพูดในสิ่งที่ผมไม่เห็นด้วย เรื่องที่ผมจะพูดในวันนี้มี 3 เรื่อง ที่จะแสดงให้เห็นว่า ในทัศนะของผม นั้น สิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง มีความสำคัญอย่างไร คือ

1. ทำไมเราต้องรับฟังความเห็นที่แตกต่างออกไป
2. ลักษณะบางประการของความเห็นต่างที่ทำให้ความเห็นนั้นดูเป็นอันตราย
3. อำนาจในการปิดปาก

1. ทำไมเราต้องรับฟังความเห็นที่แตกต่างออกไป

John Stuart Mill ได้ตอบเรื่อง ทำไมเราต้องรับฟังความเห็นต่างไว้ว่า เราทุกคนมีความเชื่ออะไรบางอย่างอยู่ และในขณะที่เดียวกันก็มีคนที่พร้อมที่จะมีความเห็นต่างจากเราไปได้ การที่เราฟังความเห็นต่าง ในแง่หนึ่งมันทำให้ความเชื่อที่เราเชื่ออยู่นั้นไม่เป็น death dogma มาก คือ หมายความว่า มันไม่กลายเป็นหลักการที่ทงกันมา จริงไม่จริงไม่รู้ แต่มีการทงกันไว้ เราลองนึกถึงสิ่งเราเชื่ออยู่หรือสิ่งที่มีอยู่ในหัวว่าอันนี้เป็นความจริงที่เราเชื่ออยู่ เช่น ดักบาตรแล้วได้บุญ ซึ่งเป็นความเชื่อที่เราเชื่อกันมา หากมีคนที่มีความเห็นต่างมาตั้งคำถาม ที่เราต้องฟังความเห็นต่างคือ เพื่อให้เกิดการตรวจสอบในความเชื่อ หรือความคิดของเราในช่วงเวลานั้นๆ ว่ามันเป็นจริงขนาดไหน ถ้ามีเหตุผลก็เชื่อต่อไปได้ ถ้าไม่มีเหตุผล

ก็เปลี่ยนความเชื่อ ซึ่งนำไปสู่คำอธิบายอะไรใหม่ สำหรับ Mill นั้นเห็นว่า หากความเห็นที่ต่างนั้นเป็นความเห็นที่ผิด ก็ทำให้เราได้บททวน ตรวจสอบความเชื่อที่เราเชื่ออยู่ หากความเห็นที่เป็นความเห็นที่ต่างจากเรานั้นเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ก็ทำให้เราได้รับความรู้ใหม่ๆ Mill ยังบอกว่าการรับฟังความเห็นต่างเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์มาก เป็นหลักการพื้นฐานที่เราควรจะยึดเอาไว้ เราลองนึกถึงโลกนี้ เราจะเห็นการเปลี่ยนความคิดมาเรื่อยๆ เช่นความเชื่อในยุคโบราณนั้นเราเชื่อว่าโลกนี้อยู่บนหลังช้าง ซึ่งยืนอยู่บนหลังเต่ายักษ์ ถามว่าทุกวันนี้เรายังคงเชื่อเช่นนี้อยู่หรือไม่

สิ่งที่ Mill เสนอเป็นหลักการพื้นฐานคือ การรับฟังความเห็นต่างนั้นมันมีประโยชน์ ไม่ว่าจะความเห็นต่างนั้นจะถูกหรือผิดก็ตาม แต่ความเห็นนั้นก็มีประโยชน์ แต่สิ่งที่ตามมาและทำให้เกิดปัญหา คือ ความเห็นต่างมีลักษณะบางอย่างที่ทำให้ดูราวกับว่าความเห็นต่างนั้นมันอันตราย

2. ลักษณะบางประการของความเห็นต่างที่ทำให้ความเห็นนั้นดูเป็นอันตราย

ความเห็นต่างมีลักษณะบางอย่างที่ทำให้ดูราวกับว่าความเห็นต่างนั้นมันอันตราย เพราะในความเป็นจริงเมื่อเราเจอความเห็นต่างนั้นมันยุ่งยากกว่านั้น เพราะความเห็นต่างส่วนใหญ่แล้วเป็นความเห็นของเสียงข้างน้อยที่ไม่ได้เป็นเสียงหลักของสังคม ความเห็นต่างมักจะกระทบต่อความเชื่อหรือสิ่งที่เรียกว่าสามัญสำนึกของผู้คน ที่เราเชื่อว่าสิ่งนั้นๆ เป็นความจริงอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ เช่น สถาบันพระมหากษัตริย์พ้นไปจากกว่าขัดแย้งทางการเมือง ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องในทางการเมือง เมื่อมีความเห็นต่างมา มันจะกระทบความเชื่อซึ่งเรายึดถือเอาไว้ สิ่งนี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ความเห็นต่างเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้ใจ เป็นเรื่องที่ต้องระวังกับไว้ เพราะหากมีความเห็นต่างมากเท่าไร ก็จะกระทบความเชื่อแบบเดิมๆ ที่เราเคยยึดถือเอาไว้ พอกระทบความเชื่อแบบเดิมๆก็จะนำไปสู่การปฏิเสธ การโต้แย้ง การไม่รับฟังรวมถึงการตอบโต้ในรูปแบบต่างๆได้ หากเราลองนึกถึงความเชื่อบางอย่างที่เราเชื่ออยู่ และหากมีความเชื่อบางอย่างที่มากกระทบต่อความเชื่อของเราอย่างรุนแรง เป็นเรื่องง่ายที่จะนำไปสู่การปฏิเสธ การโต้แย้ง หรือการไม่รับฟัง

อะไรที่เป็นเรื่องที่ต้องห้ามพูดถึง หรือเรื่องที่พูดได้ลำบากและเป็นอันตรายในสังคมแห่งนี้ คือ ในแต่ละสังคมมีสามัญสำนึกหรือความเชื่อว่าเป็นความจริงที่แตกต่างกัน ความเห็นต่างที่มากระทบก็ต่างกัน บางสังคมพูดถึงบางเรื่องไม่ได้หรือแตะบางสถาบันไม่ได้ เช่น ในฟิลิปปินส์บทบาทของศาสนจักรมีอยู่มาก การวิจารณ์ในเรื่องที่ศาสนจักรออกมาพูดจึงไม่มีหรือมีน้อยมาก ในแต่ละสังคมมีสถาบันหรือมีเรื่องที่ได้แตะได้ยากอยู่ทั่วไป แต่ไม่เหมือนกันทุกสังคม ในสังคมไทย เวลานึกถึงสิ่งที่เรียกว่าเสรีภาพในการแสดงความเห็นต่างนั้น เรื่องไหนที่เราแตะหรือพูดถึงได้ยากบ้าง

ในสังคมไทยตอนนี้จะพบว่าเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องที่เอ่ยถึงได้ยาก ไม่เพียงเฉพาะตัวสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น อะไรๆที่แวดล้อมสถาบันพระมหากษัตริย์ก็จะได้ผลไปด้วย เช่น เมื่อประมาณ 2 ปีที่แล้วมีนักวิชาการท่านหนึ่งได้วิจารณ์ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นองคมนตรี มีบางคนออกมาบอกว่าทำไมถึงกล้าจ้วงจาบองคมนตรี ผมสงสัยว่าทำไมถึงจ้วงจาบ

องคมนตรีไม่ได้ องคมนตรีไม่ได้มีอภิสิทธิ์มากกว่าคนธรรมดา เราสามารถวิจารณ์การทำงานขององคมนตรีได้ ซึ่งกรณีทำให้เห็นการแต่งตั้งสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องลำบาก และในขณะที่เดียวกันก็ขยายไปถึงเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้องด้วย

ในปัจจุบัน ม.112 เป็นเรื่องหนึ่งที่มีคนมาแต่งตั้งจะมีการโต้ตอบชนิดที่ไม่ค่อยได้ถกเถียง เช่น เมื่อมีการรณรงค์เรื่อง ม.112 บางท่านได้ออกมาบอกว่า “ในทางจิตวิทยาของ อาชญากรนั้น คนที่ต้องการยกเลิกกฎหมายใด แสดงว่าเขาต้องการทำผิดกฎหมายนั้น” กรณีนี้มีความผิดพลาดสองอย่างคือ คนที่พูดเรื่อง ม.112 จำนวนมาก ไม่ได้พูดเรื่องการยกเลิกแต่พูดเรื่องการปรับปรุง และไม่ได้มีการโต้แย้งในเชิงหลักการเลยว่ากฎหมายนั้นมันดีหรือไม่ดีอย่างไร และหากเอาคำกล่าวนี้มาใช้กับผม ตอนนี้ผมกำลังทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มคนที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในเพศชายหรือหญิง เป็นเรื่องความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นการรวมพวก LGBT¹ และผมกำลังจะเสนอว่ากฎหมายที่แบ่งคนออกเป็นชายหญิง ต้องยกเลิก ทางเช่นนี้หมายความว่าอย่างไร การโต้แย้งของคนอื่นๆในกรณี ม.112 นั้นน่าสนใจตรงที่ไม่ได้โต้แย้ง 112 โดยตรง แต่โต้แย้งอะไรที่รายรอบ 112 ซึ่งหากเป็นแบบนี้ผมคิดว่าสังคมไทยไม่ได้เกิดการถกเถียง มันกลายเป็นสงครามจุดยืนมากกว่า แสดงให้เห็นว่า 112 หรือเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องที่แตะได้ยาก เพราะเป็นเรื่องที่ความเห็นต่างพูดได้ยาก

ความเห็นต่างไม่ใช่เรื่องทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว ยังมีอีกหลายๆเรื่องความเห็นต่างพูดไม่ได้ ผมอยากจะชวนให้พวกเราคิดแบบนี้ คือ เวลาเราคิดถึงความเห็นต่างเราพุ่งเป้าไปที่ทางการเมือง แต่ผมคิดว่ามีอีกหลายเรื่องความเห็นต่างไม่ได้รับพื้นที่ที่จะพูด เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง Insect in the Backyard เป็นหนังถูกห้ามฉายอย่างสิ้นเชิง หนังเรื่องนี้ในหนึ่งพูดถึงสิ่งที่เรียกว่าความหลากหลายทางเพศและถูกโต้แย้งในหลายประเด็น แต่ผมคิดว่าประเด็นสำคัญคือ หนังเรื่องนี้มันคลอนสิ่งที่เรียกว่า “ความเชื่อมาตรฐานหลักในทางเพศของสังคมไทย” หนังเรื่องจึงถูกห้ามฉายไม่ว่าจะในทางวิชาการใดๆ ทั้งสิ้น สิ่งที่เกิดขึ้นคือ จากแมลงในสวนหลังบ้านเป็น Insect in the Court เนื่องจากผู้กำกับหนังเรื่องนี้ฟ้องศาลปกครองเพื่อปรับเรตในการ กรณีนี้เป็นเรื่องหนึ่งความเห็นต่างพูดได้น้อยในสังคมไทย จะเห็นว่าเมื่อพูดถึงเรื่องความคิดเห็นต่างการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองนั้นก็เป็นเรื่องที่ใช้ แต่เราควรนึกถึงเสรีภาพในเรื่องอื่นๆในแง่มุมอื่นด้วยเช่นกัน กรณีภาพ **ภิกษุสันตารกา** เป็นภาพที่ได้รางวัลเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ซึ่งถูกพระภิกษุประท้วง เนื่องจากเป็นภาพที่แสดงถึงวัตรปฏิบัติของพระที่ไม่ควร เช่น การแสดงกิริยามูมาม่าเหมือนกา ซึ่งกรณีนี้แสดงให้เห็นว่าศาสนาเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีการแสดงความคิดเห็นต่างมักไม่ค่อยมีโอกาสได้สามารถพูดถึง เรื่องเพศ ศาสนา การเมืองเป็นเรื่องที่การแสดงความคิดเห็นต่างมักไม่ค่อยมีโอกาสได้สามารถพูดถึง

1

L = Lesbians

G = Gay

B = bisexual

T = Transgender

จะพบว่าในสังคมหลายสังคม เวลาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างนั้น ผมอยากจะชวนให้เราถลกลับมาบนพื้นฐานให้มากที่สุด คือหมายความว่าเราต้องยอมรับในความเห็นต่าง ไม่ใช่แค่ในทางการเมืองเท่านั้น บางครั้งการเรียกร้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างทางการเมืองนั้น กลับคุมคามการแสดงความคิดเห็นต่างในด้านอื่นๆ เช่น ผมได้เจอคุณดอย ซึ่งหากเรียกตามภาษาที่เราเรียกกัน ก็คือเป็นกะเทย คุณดอยพยายามผลักดัน ต่อสู้เรื่องพื้นที่ของกะเทยในสังคม ความขัดแย้งหนึ่งที่ น่าสนใจมากซึ่งเกิดขึ้นเมื่อ 2 ปีที่แล้ว กลุ่มกะเทยจะจัดงานเดินในเชียงใหม่ ผลปรากฏว่ากลุ่มคนเสื้อแดงไม่ให้กลุ่มนี้เดิน ไม่ให้กลุ่มนี้ปรากฏตัวในที่สาธารณะ ผมคิดว่านี่เป็นเรื่องใหญ่ เพราะขณะที่เรากำลังเรียกร้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างทางการเมือง แต่เราไปปิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในมิติอื่นๆ ผมคิดว่าเรากำลังผูกขาดความเห็นต่างว่าต้องเป็นความเห็นต่างแบบเรา แต่พอเป็นความเห็นต่างชนิดอื่นยอมไม่ได้ ผมคิดว่านี่เป็นเรื่องสำคัญที่วันนี้เราต้องถอยกลับมาพูดว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างเป็นเรื่องสำคัญ

3. อำนาจในการปิดปาก

อำนาจในการปิดปากที่ทำให้คนไม่เห็นต่างมีอะไรบ้าง

อำนาจรัฐ อำนาจกฎหมาย เวลาที่เราเห็นความเห็นต่างและเราไม่อยากจะอีกฝ่ายแสดงความคิดเห็นต่าง ในอดีตเราจะใช้อำนาจรัฐ หรือใช้อำนาจกฎหมายในการปิดปาก เช่น ทูบแท่นพิมพ์ หรือออกกฎหมายมาห้ามพูดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

อำนาจทุน เป็นอำนาจที่สามารถปิดปากได้เหมือนกัน เช่น สื่อมวลชนที่ถูกซื้อ สื่อมวลชนที่ลงทุนในหนังสือพิมพ์ ก็จะพูดในเรื่องที่ตนเองรู้สึกว่าจะต้องพูด เรื่องไหนที่กระทบต่อตนเองก็จะไม่พูด

อุดมการณ์หรือความเชื่อที่อยู่ในหัวของคน ทำให้ไม่อาจรับฟังความเห็นที่ต่างไปอย่างสำคัญ สังคมไทยตอนนี้สิ่งที่ผมเห็นว่าเป็นปัญหามากที่สุดคือ อุดมการณ์หรือความเชื่อที่อยู่ในหัวของคนที่ทำให้ไม่ฟังความเห็นต่าง และแง่หนึ่งอาจรวมถึงการคุกคาม ช่มชู้คนที่มีความเห็นต่าง ผมเห็นว่าการปิดปากความเห็นต่างที่น่าจะอันตรายมาก ถ้าเทียบกับอำนาจรัฐหรืออำนาจทุนก็ตาม

ข้อสังเกตบางประการของผมมีดังนี้ เวลาเราพูดถึงความเห็นต่างผมคิดว่ามี 2-3 เรื่อง ซึ่งมักจะถูกละเลยและไม่น่าจะเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง คือ

1) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างไม่ใช่การที่จะพูดอะไรก็ได้ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างในสังคมไทยจะเป็นแบบ “ถูกอยากพูดอะไรก็ได้” “มีอยากพูดอะไรก็ได้” ต่างคนต่างไม่ฟังซึ่งกันและกัน ซึ่งผมเห็นว่าอันนี้เป็นปัญหาสำคัญแบบหนึ่ง เราสามารถพบได้มากในสังคมไทย

2) การพูดที่ทำให้เกิดความเกลียดชังและนำไปสู่ความรุนแรง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างไม่ได้หมายถึงการเปิดโอกาสให้พูดที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังและนำไปสู่ความรุนแรง ผมเห็นว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างมีขอบเขตอยู่

ผมคิดว่าสิ่งที่สำคัญและสิ่งที่จะทำให้ความเห็นต่างมันเป็นประโยชน์เกิดขึ้นในสังคมได้แก่ ชั้นดี
ธรรม คือความอดทนต่อการที่จะรับฟังคนอื่นพูดในสิ่งที่ไม่เข้าหูเรา เช่น นักศึกษาถามคำถามอาจารย์
แล้วนักศึกษาคนดังกล่าวถูกอาจารย์ตำ เนื่องจากถามคำถามในเรื่องที่ไม่เข้าหูอาจารย์อย่างยิ่ง ซึ่งในแง่
หนึ่งชั้นดีธรรมมันควรเป็นวัฒนธรรมที่ต้องถูกเพาะขึ้น หากมีนักศึกษาคำถามที่ไม่ได้เรื่องกับผม
สมัยก่อนผมคงคิดว่านักศึกษาโง่ แต่ตอนนี้ผมคิดว่าหากนักศึกษาโง่อาจารย์ก็คงไม่ค่อยได้เรื่องเท่าไร
ผมคิดว่าชั้นดีธรรมมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันคงต้องเพาะให้เกิดในพื้นที่หลายๆพื้นที่ใน
สังคมไทย

สังคมไทยในขณะนี้มียุค 2-3 เรื่องที่ผมคิดว่าน่ากังวลอยู่ เรื่องแรกคือ เรื่องสื่อใหม่ เป็น
ปัจจัยซึ่งผมไม่แน่ใจว่ามันทำให้ภาวะของความขัดแย้งเพิ่มขึ้นหรือไม่ ถ้าเราดูจะพบว่าสื่อใหม่สามารถ
ทำให้เราตอบโต้กับปัญหาต่างๆอย่างฉับพลัน และไม่พบหน้าอีกฝ่ายหนึ่ง ผมคิดแบบนี้มีแนวโน้มที่จะทำ
ให้คนที่ตอบโต้กัน ตอบโต้กันแบบผลัดกันไปให้ถึงที่สุด ในแง่หนึ่งผมคิดว่าเรากำลังใช้สื่อใหม่ไปในทางที่
เป็นปัญหา เรื่องที่สอง คือ ภายใต้อุดมการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในตอนนี้อย่างไร ไม่ว่าจะพูดอะไร
ทั้งหมดจะถูกจัดวางไปในทางความขัดแย้งทางการเมืองไม่มีพื้นที่อื่นๆ ซึ่งผมเห็นว่าแบบนี้ก็เป็นปัญหา
เพราะมันไม่เหลือพื้นที่อื่นๆหรือพื้นที่ที่มันแตกต่างกันไปได้ คนที่มีความเห็นต่าง เช่น หากผมบอกว่าผมไม่
เห็นด้วยกับ ม.112 สิ่งที่เกิดขึ้น ผมเป็นสีแดง ล้มเจ้า แต่ผมเห็นว่า ม.112 มันมีปัญหาที่คิดว่าผมล้มเจ้า
หากผมเสนอให้แก้กฎหมายเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ไม่คิดว่าผมไปล้มสถาบันครอบครัวเลย
หรือ ผมคิดว่าเราควรคิดให้อยู่บนฐานของข้อเสนอกที่เป็นความจริงบ้าง ปัจจัยทั้งสองนี้ผมคิดว่าเป็นเรื่อง
ที่มีส่วนต่อการกำกับความขัดแย้งในสังคมไทยอย่างสำคัญ

หากมองในแง่ร้าย ความขัดแย้งสังคมตอนนี้ แต่ละคนมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความ
เกลียดชังและปิดปากคนอื่นให้เงียบลง หากเทียบกับในอดีต ความขัดแย้งทางสังคมมักจะเป็นความ
ขัดแย้งที่รัฐเข้ามามีส่วนกำกับอย่างสำคัญ เวลาเราพูดถึงความขัดแย้งในอดีต เช่น 6 ตุลา พฤษภาทมิฬ
รัฐเข้ามามีส่วนอย่างสำคัญ แต่ความขัดแย้งในสังคมตอนนี้คนที่อยู่ในสังคมมีส่วนอย่างสำคัญ เช่น
ตอนที่มีการณ์ ม.112 บางท่านก็ไม่ได้เถียงแต่ออกมาบอกว่า “อย่าหาว่าผมก้าวล่วง แต่อยากถามคน
กลุ่มนี้จริงๆว่าพ่อแม่คุณอบรมสั่งสอนหรือเปล่า” หลังจากพูดก็มีคนจำนวนมากออกมาชื่นชม สิ่งที่น่า
ตระหนักคือมีคนมาสนับสนุนหรือเห็นด้วย ซึ่งผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าอันตราย คือหมายถึงความการพูดเช่นนี้
เป็นการพูดแทนอารมณ์ความรู้สึกของคนส่วนหนึ่งในสังคม แทนที่เราจะเถียงว่า ม.112 ดีหรือไม่ดี
ตรงไหน ข้อเสนอของนิติราษฎร์มีประเด็นอะไรในการถกเถียง แต่ปรากฏว่าสิ่งที่เราปิดปากโดยวิธีนี้ทำ
ให้เราขยับข้อถกเถียงไปไม่ได้ หากมองในแง่ร้ายจะเห็นว่าสังคมกำลังมีความขัดแย้งโดยที่เราเข้าไปมี
ส่วนร่วม ไม่ว่าจะเราจะสนับสนุนหรือคัดค้านก็ตาม แต่หากมองในแง่ดี การที่ความขัดแย้งเป็นผลจากการ
ที่เราเข้าไปมีส่วนร่วม เราแต่ละคนก็จะสามารถสร้างเสรีภาพในการแสดงความเห็นต่างให้เกิดขึ้นได้ เรา
ต้องทำให้ข้อถกเถียงที่ไม่เป็นสาระมันพ้นออกไป ข้อถกเถียงไหนที่เป็นสาระเอามาถกเถียงกัน ผมคิดว่า
นี่เป็นสิ่งที่คนทุกคนในสังคมควรจะต้องทำ อะไรที่เสนอมาแล้วเป็นคำตำ เป็นคำประณาม ผมคิดว่าเรา

ควรต้องโยนมันทิ้งไปหรือประณามคนที่แสดงท่าทีแบบนั้น แล้วมาถกเถียงกันสิ่งที่เป็นสาระ การทำเช่นนี้จะเป็นสิ่งที่ทำให้เราทุกคนเถียงกันในเรื่องที่ต่างกันได้ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่าง

รศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

เราจะเข้าใจหลักการเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างไร ในบ้านเราเวลาเราพูดถึงหลักการประชาธิปไตยก็มักจะถูกโต้ตอบด้วยวาทกรรมของความเป็นไทย เช่นที่นิติราชภัฏเองก็ถูกตำว่าพวกไม่รู้จักรัฐสังคมไทย การโต้ตอบจากวาทกรรมแบบนี้โดยเฉพาะในสังคมไทยนั้น มันมีพลังทำให้คนจำนวนมากก็จะถอย ผมก็เลยอยากจะทำมันไม่ไปพูดถึงเรื่องตัวหลักการของประชาธิปไตย ผมอยากจะเสนอว่าความเห็นต่างมันไม่เคยเกิดขึ้นในสุญญากาศแต่มันเกิดขึ้นในเงื่อนไขสังคมเสมอ ไม่ว่าจะเห็นต่าง การปกครอง ศาสนาหรืออื่นๆ ความเห็นต่างของทั้งหมดทั้งปวงในโลกนี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งสิ้น มันจะเกิดขึ้นในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในประวัติศาสตร์โลกทุกครั้งที่มีความเห็นต่างและนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย มันก็มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไพศาลเกิดขึ้น ดังนั้นสิ่งสำคัญคือถ้าหากเข้าใจตรงนี้ว่าความเห็นต่างมันเกิดขึ้นในเงื่อนไขประวัติศาสตร์ ก็จะเข้าใจว่าจะจัดการกับความเห็นต่างอย่างไร ความเห็นต่างที่สำคัญคือความเห็นที่ต่อต้านหรือทำลายความเป็นจริงของสิ่งที่ถูกสถาปนาในทุกเรื่อง ความเห็นต่างไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาลอยๆ หรือใครจะคิดขึ้นมา ไม่ใช่อยู่ที่นิติราชภัฏจะคิดขึ้นมาเองได้ นิติราชภัฏจะรับข้างอย่างมาจากท่านปรีดี รวมทั้งนิติราชภัฏก็อยู่ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงมาก และอยู่ในสังคมที่คนจำนวนมากถูกกระบวนการฟ้องไม่เลือก เนื่องจาก ม.112 ทำให้เกิดการฟ้องไม่เลือกและเคียดแค้น จึงเป็นตัวกล่อมและผลักให้นิติราชภัฏคิดเรื่อง ม.112 ขึ้นมา ความเห็นต่างที่ต่อต้านและทำลายความเป็นจริงของสิ่งที่ถูกสถาปนาตัวเอง คือส่วนที่เป็นเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ดังนั้นเราลองมาทำความเข้าใจสิ่งที่เราเรียกว่าความเป็นจริงของสิ่งที่ถูกสถาปนา

ความเป็นจริงของสิ่งที่ถูกสถาปนา คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยทำให้มันกลายเป็นสิ่งที่ถูกสถาปนา เพราะว่ามันมีพลังจูงใจที่ทำให้มองเห็นประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และขณะเดียวกันมันมีพลังในการอธิบายไปสู่อนาคตได้ ลองนึกถึงคุณประยุทธ์ที่ไม่เคยต่อสู้เพื่อให้อื่นได้พูด ถ้าหากให้คุณประยุทธ์อธิบายสถาบันพระมหากษัตริย์ก็คงบอกว่า สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่คู่ประเทศไทยมาตั้งแต่สุโขทัย 700 ปีก่อน ในความเป็นจริงสถาบันพระมหากษัตริย์จะถูกอธิบายทั้งหมด ในขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงของสังคมการถูกทำลายหรือการทำลาย ก็เป็นการทำลายทั้งหมดเช่นเดียวกัน ถ้าการทำลายเพียงบางเสี้ยวก็จะหมดความหมายไป เช่น กรณีคุณจตุพรออกมาพูดออกทีวีถึงการวิจารณ์ป่าเปรมว่าเป็นเพราะหน้าที่ บทบาทที่ทำให้เค้าวิจารณ์ตอนนั้นแต่ตอนนี้ไม่วิจารณ์แล้ว กรณีไม่ใช้การทำลายทั้งหมดแล้ว มันเริ่มถูกทำให้เบี่ยงเบน เราคงต้องคิดว่าการทำลายมันคงต้องทำลายทั้งหมดหรือเสนอชุดใหม่ขึ้นมา

ถ้าหากเรามองว่าความเห็นต่างคือสิ่งที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือ เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางความคิด คือสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ ไม่มีสังคมไหนในโลกนี้ที่อยู่รอดมาได้โดยที่ไม่มี ความแตกต่างทางความคิด มันเป็นเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่ทุกสังคมต้องเกิด ในการเกิดความแตกต่างนั้น ไม่มีสังคมไหนหนีความแตกต่างทางความคิดได้ เพราะไม่มีสังคมไหนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ถ้าหากเราเข้าใจว่าไม่มีสังคมไหนหนีความแตกต่างทางความคิดได้ เราก็จะจัดการกับความแตกต่างทางความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผมไม่ได้พูดเรื่องหลักการประชาธิปไตยเลย ผมพูดว่าในทุกสังคมโลกที่พัฒนามาจนทุกวันนี้ ที่เจริญมาได้ต้องมีความแตกต่างทางความคิด และมีการจัดการความแตกต่างทางความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพถึงเจริญมาได้ พูดมาถึงตรงนี้ผมอยากจะถามคุณประยุทธ์หรือใครก็ตามว่า คุณจะหยุดความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้หรือ คำตอบคือไม่ได้ ไม่มีทาง ไม่ใช่เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย แต่คุณวางเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่มันเปลี่ยนแปลงแบบนี้ไม่ได้ ถ้าคิดแบบนี้เราคงต้องคิดถึงการจัดการกับความแตกต่าง ความเห็นต่างอีกแบบหนึ่ง เท่าที่ผ่านมากการจัดการกับความเห็นต่างในประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการบังคับให้ปิดปากด้วยอำนาจ ซึ่งการบังคับให้ปิดปากด้วยอำนาจนำมาซึ่งโศกนาฏกรรมทุกครั้งไป เช่น การขึ้นมาของ Oliver Cromwell การปฏิวัติของรัสเซีย ทุกครั้งถ้าคุณใช้อำนาจในการปิดปากคน ก็คือคุณกำลังใช้อำนาจในการปิดเบือนประวัติศาสตร์ซึ่งมันเป็นไปได้ มันก็จะนำมาซึ่งโศกนาฏกรรมเสมอมา บ้านเราอาจจะดีกว่านิดหน่อย ก่อน 2475 ก็มีความพยายามในการปิดปากคนเหมือนกันแต่ก็ปิดไม่ได้ เงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ มันเป็นความจำเป็นทางประวัติศาสตร์ที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ สิ่งที่จะต้องพูดและทำความเข้าใจตรงนี้คือ การบังคับให้ปิดปากด้วยอำนาจนั้นเป็นไปได้ และมักจะนำมาซึ่งโศกนาฏกรรมเสมอ

ในวันนี้หากเราคิดแบบนี้เราจะจัดการกับความเห็นต่างอย่างไร ผมคิดว่าสิ่งสำคัญคือเราไม่ได้เคารพความเห็นต่าง เพื่อที่จะพิทักษ์ประชาธิปไตยอย่างเดียว แต่เราจำเป็นที่จะต้องเคารพความเห็นต่าง เพื่อให้สังคมค่อยๆเปลี่ยนไปอย่างไม่เกิดโศกนาฏกรรม ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องคิด การที่ทำให้สังคมเราไม่ผ่านโศกนาฏกรรมอีก เนื่องจากสังคมไทยเราผ่านมาหลายครั้ง เจ็บปวดมามากมาย แต่ ถ้าหากเราเข้าใจประวัติศาสตร์ให้ดี ก็จะหาทางผ่านโศกนาฏกรรมนี้ไปได้ สิ่งที่น่าตกใจคือชนชั้นนำไทยกลับมองไม่เห็นเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์นี้ ชนชั้นนำไทยกลับไม่เข้าใจประวัติศาสตร์ กลับมองเห็นว่าสามารถที่จะหยุดยั้งความเปลี่ยนแปลงได้ คนจำนวนไม่น้อยก็จะพูดทำนองว่า 112 ไม่เห็นมีปัญหาเลย ถ้าคุณไม่ไปเขียนตำรา ถามว่าเราจะหยุดคนดำได้หรือไม่ คำตอบคือไม่ได้ หรือบางครั้งมันไม่ใช่แต่ถูกฟ้องตะ ดังนั้น การจัดการความเห็นต่างในทางประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมที่สุดก็คือ การทำให้เกิดเวทีให้ความเห็นต่างมาพูดคุยกันอย่างใช้เหตุผล อาจารย์สมชายใช้คำว่าชนดิธรรม ถ้าหากเราฟังและคิดความเห็นต่าง เราก็จะเห็นข้อดีของความเห็นต่าง ขณะเดียวกันก็เห็นข้อดีของเรา เราก็จะสามารถที่จะมองหาทางอื่นๆได้ แต่ถ้าหากเราปิดความเห็นต่าง เห็นแต่ข้อเสียของเราเพียงอย่างเดียว มันก็จะไม่มีทางเลือกที่จะนำไปสู่ทางอื่นได้นอกจากโศกนาฏกรรม ดังนั้นถ้าหากเรามองการจัดการความเห็น

ต่างในการเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยด้วยเหตุผล บางคนอาจจะคิดว่าเปิดพื้นที่เมื่อไหร่ก็เกิดการด่า ถ้ามีหลักฐานชัดเจนของการด่าอย่างไม่มีเหตุผล ด่าด้วยความอาฆาตมาดร้าย ก็จัดการได้อย่างไม่มีปัญหา ก็จะไม่มีความเสี่ยงแบบนี้ แต่ขณะเดียวกันการปล่อยให้เปิดพื้นที่มันจะนำไปสู่การพูดคุยที่ข้ามพ้นการด่าเร็วขึ้น แต่ถ้ายิ่งปิดก็ยิ่งทำให้การด่าหลบไปอยู่ที่ใต้ดินและหาตัวไม่ได้ หรือการด่าหลบไปอยู่ที่มุมตึกของมหาวิทยาลัย แทนที่จะอยู่ในห้องเรียนที่มีการพูดคุยอย่างเปิดเผย

การจัดการความเห็นต่างในบ้านเราวันนี้ นอกจากชนชั้นนำไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงแล้ว ผมคิดว่าสังคมไทยกำลังวิตกกังวลกับอนาคตจนตื่นกลัวไม่กล้าที่จะสร้างความแน่นอนให้กับอนาคต ดังนั้นสิ่งที่เราต้องเรียกร้องคือเราจะทำอย่างไรให้เรามีพื้นที่ เพราะพื้นที่ที่เราปฏิเสธไม่ได้เราต้องยึดหลักการนี้ให้ชัด ถ้าหากเราเปิดพื้นที่แล้วมันจะนำไปสู่การพูดคุยที่ชัดเจนมากขึ้นและรู้ว่าเราจะเดินไปทางไหน อาจารย์เกษียรพูดเมื่อวันเสาร์ที่ 11 ก.พ.55 ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์จะอยู่อย่างมั่นคงในสังคมประชาธิปไตย ความหมายของอาจารย์เกษียรคือ สังคมที่มีความเห็นต่าง แต่จะอยู่อย่างไม่มีมั่นคงในสังคมเผด็จการที่มีคนอยู่ 5-6 คน ชูชกกันว่าจะเปลี่ยนอะไรได้ ดังนั้น การเปิดพื้นที่ในวันนี้ก็คือการเปิดพื้นที่ที่จะทำให้เกิดการพูดคุย กรณีของนิติราษฎร์เองมีความพยายามที่จะเปิดการพูดคุย ซึ่งผมคิดว่า การพูดคุยแบบนี้จะนำไปสู่การมองเห็นอะไรที่มากขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะเสนอคือ เวลาเราพูดเรื่องความเห็นต่างไม่ใช่แค่สถาบันพระมหากษัตริย์ ในทุกมิติในทุกระดับพวกเราถูกอำนาจบางอย่าง หรือความพยายามที่จะจัดการความเห็นต่างในหลายระดับ ผมเคยเสนอกับนักศึกษาที่อยากจัด 112 ตั้งแต่แรกเลยว่า ในมหาวิทยาลัยมีอะไรอีกมากมาย หรือในชีวิตคุณมีอีกหลายมิติมากมายที่คุณไม่ได้กล่าวพูด ในสังคมไทยวันนี้มีอะไรมากมายที่ปิดปากเรา ปิดปากเราโดยเราไม่กล้าพูดมากมายไปหมด เช่น ความเสียหายของระบบการศึกษา เพียงแต่ว่าการต่อสู้ตรงนี้ในวันนี้มันดูไม่เท่า ถ้าจะเท่าต้องพูดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ผมคิดว่าลองคิดให้ดีกว่าวันนี้เราจะทำอะไรได้บ้าง มันมีผลกระทบของคนบางกลุ่มที่ทำให้เราพุ่งเป้าไปที่เดียว หรือมีผลไม่นำเข้าจากจีนมากมาย ถามว่าอะไรที่มันใหญ่กว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ ถ้าหากจีนกั้นน้ำโขงหมดจะเกิดอะไรขึ้น รัฐไม่พูด คนไทยไม่พูด ซึ่งมันมีอีกมากมาย แต่หากจะเล่นกรณี 112 ที่มีการฟ้องดะก็เป็นเรื่องที่เราไม่รับไม่ได้ เป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องแก้ มหาวิทยาลัยที่ยังคืนกับเพื่อนอีก 15 คนเสนอว่า ให้มีคณะกรรมการกลั่นกรองตามฟ้อง และผมเห็นว่าข้อเสนอที่ดีที่สุดในวันนี้ เหมาะสมและเป็นทางที่เป็นไปได้มากที่สุดในวันนี้ แต่เผชิญเรื่องก็เจ็บ มีอีกหลายเรื่องที่ต้องการให้เราเป็น พลเมืองผู้มีสำนึกเกี่ยวพัน (concerned citizen) ไม่ใช่แค่เรื่องเดียวแต่ในทุกมิติ ถ้าหากเราคิดที่สร้างสังคมที่เสมอภาค สังคมที่มีเสรีภาพ สังคมที่มนุษย์ยืนอยู่อย่างเท่าเทียมกัน เราไม่สามารถคิดเรื่องเดียว เราต้องคิดทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน และโยงให้เห็นว่าเราจะเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันในทุกมิติได้อย่างไร ทั้งนี้ทั้งนั้นก็คือเสรีภาพและสิทธิในการแสดงความเห็นต่างเป็นสิ่งที่จำเป็น เป็นเงื่อนไขของประวัติศาสตร์ และเป็นสิ่งที่ต้องมีในชีวิตประจำวันของพวกเราทั้งหมดในทุกๆเรื่อง การวิพากษ์วิจารณ์ตั้งแต่ชีวิตการศึกษาเรื่อยไปจนถึงชีวิตบ้านเมือง รวมทั้งการป้องกันจากอำนาจดิบต่างๆเป็นสิ่งที่เราต้องกระทำ จังหวะของ

ความเปลี่ยนแปลงในวันนี้ ความเปลี่ยนแปลงสังคมที่ซับซ้อนและก่อให้เกิดความเห็นต่างนั้น เป็นเรื่องที่เราทุกคนต้องร่วมกันดูแล ไม่สามารถที่จะไปอยู่ฝั่งใดฝั่งหนึ่งโดยลืมดูอีกฝั่งหนึ่งได้ ไม่ว่าจะคุณอยู่ฝั่งแดงดูเหลือง หรือเหลืองดูฝั่งแดง ถ้าเป็นแบบนี้เราก็จะผลักดันให้เกิดโศกนาฏกรรมที่รุนแรงมากกว่าที่เกิดขึ้น 100 กว่าศพที่ผ่านมา ท้ายสุดนี้ การเรียกร้องคนทั้งหมดให้เป็น concerned citizen ก็คงจะต้องเรียกร้องว่าเราต้องเคารพเสียงต่าง และในการเคารพเสียงต่างนี้เราคงต้องเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น เราอาจไม่จำเป็นต้องเป็นเพื่อนกัน ไม่จำเป็นต้องรักกัน แต่เราเข้าใจกันว่าเค้าอยู่ตรงนี้ได้อย่างไร เค้าเป็นสีเหลือง เป็นบูรพาพยัคฆ์ที่สู้กับวงเวทย์มาอย่างไร เราต้องเข้าใจว่า informal sector สู้ด้วยตัวเองขึ้นมาได้อย่างไร ความเข้าใจแบบนี้ทำให้เรามองเห็นซึ่งกันและกันได้ชัดเจน การมองเห็นซึ่งกันและกันได้ชัดเจนนี้ จะเป็นทางที่ทำให้เราฟังเสียงซึ่งกันและกันได้มากขึ้น